

eieren. Zoo ongeveer was de prent mijner verbeelding, als ik zijn naam hoorde. Ik zat in de middelklasse der dorps-school en we lazen in *Moeder Anna*, het lesje met dat heerlijke, boeiende vertelsel van de stadskinderen, drie in aantal, die op weg naar den melkboer verdwaalden; ik las met oogen en mond, met hart en verbeelding; het motto weet ik nog wel; de moraal aan 't slot, herhaalde het nog-eens:

*Wie mee wil naar den melkboer gaan,  
Moet ook den rechten weg inslaan, . . .*

om niet te verdwalen nl. Bij 't naar huis gaan was ik als gevangen in de romantiek der geheimzinnige geschiedenis. Maar onderweg — ik woonde een halfuur van de school af — hernam 't koele redeneeren zijne plaats in mijn geest, en voor 't eerst in mijn leven besepte ik, dat een woord in samenstelling zijn beteekenis wijzigt. Naar den *melkboer* gaan? Den *melkboer*? Maar men kon immers bij iederen boer melk gaan drinken en melk koopen; de melk was toeh heelemaal bijzaak voor een boer; de boter haast ook; maar de rogge en de boekweit en de aard-appels, in één woord alles, wat de akker opleverde, maakte den landbouwer, den boer. Ik zou er mijn oudste zuster eens naar vragen, die zou 't wel weten. Haar antwoord luidde, dat de „*melkboer*” Verdriese — zoo heette de man — nu ja, ook wel een stuk bouwland had met wat aardappels en erwten en boonen, maar dat hij eigenlijk 't meeste werk maakte van zijn koeien en de melk, die hij in 't dorp en de naburige stad verkoelt; en als hij nog melk over had, karnde zijn vrouw, maar anders niet. Ik zette groote oogen op, want ik besepte, dat boer Verdriese op weg was melkslijter te worden. Hij boerde nog, en woonde nog op 't dorp; maar misschien had hij reeds naar een onderhuis [niet naar een *beneden*-, maar naar een *onderhuis*] uitgezien in de Haarlemmerstraat te Amsterdam om daar met behoud van zijn naam als melkboer aan alle boerenbedrijf afseheid te geven, en alleen 't slijtersbedrijf te gaan beoefenen. Ik moet eerlijk zeggen, dat boer Verdriese me teleurstelde; ik had nog 't volle geloof in de woorden, en ik boette iets van mijn vertrouwen in bij dit woordverbleeken. Met het woord *heereboer*, dat ik ook al had gehoord, was mijn vertrouwen nog ongeschokt gebleven: zoo iemand werkte zelf wel niet op 't land, want hij was rijk, en liet het werk doen door anderen; maar hij had toeh wel groote kennis van den landbouw, en woonde ook liefst op zijn buitenplaats bij 't dorp. 't Woord *heereboer* meende, wat het zeide, in de beide deelen der samenstelling. Heuseh waar, ik kon aan 't woord boer niet toekomen, of ik moest er iets bijdenken van land bebouwen en graan oogsten. In mij leefde krachtig de etymologische zin van 't woord: boer staat voor geboer, woongenoot, buurtgenoot, dorps-genoot [bûr = woning], van denzelfden wortel als bouwen. Maar ik moest met mijn tijd mee, en maakte kennis met nog vele boeren, die geen boeren waren: boterboer<sup>1</sup>, aardappelenboer<sup>2</sup>, melkboer<sup>3</sup>, groenboer<sup>4</sup> [of groentenboer], eierenboer<sup>5</sup>, kippenboer<sup>6</sup>, koffieboer<sup>7</sup>, theeboer<sup>8</sup>, kaasboer<sup>9</sup>, turfboer, botboer<sup>10</sup>, vischboer<sup>11</sup>;

ik zal 't er verder maar bij laten. Verbeeld u, een vischboer! Dat komt er van, als de klemtoon voor het tweede lid der samenstelling verloren gaat; dan raakt ook de beteekenis zoek, en het woord wordt haast zoo kleurloos als een uitgang. Sommige woorden trouwens zijn op die manier uitgangen geworden.

(Wordt vervolgd).

## DRIE BOEKEN VAN NANNIE VAN WEHL.

### II. „Het moeilijke Begin.”

Geheel anders, schoon de verwantschap gemakkelijk te herkennen valt, is „Het moeilijke Begin”. Het is trouwens voor een anderen kring lezers geschreven dan de eerste boeken en spreekt meer bepaald tot hen die zich reeds geheel en al tot de jonge *mensen* rekenen. We worden in kennis gebracht met een aantal ambitieuze jongelieden, allen bezig zich een plaats te veroveren aan 's levens disch, allen bovendien strijdend voor eigen innerlijk levensgeluk. Dezelfde prettige atmosfeer uit de beide andere boeken heerscht ook hier. De verhouding waarin al deze jonge meisjes en jonge mannen tot elkaar staan, is echt natuurlijk, normaal kameraadschappelijk, preeies, zooals we ze voor onze eigene kinderen zoo gaarne wenschen, precies, zooals ze ook eenmaal wezen zal in de toekomstmaatschappij tusschen alle jonge menschen, wanneer ze opgevoed zijn door niet alleen liefhebbende maar ook verstandige ouders, in volkomen openhartigheid. Ik leg hier zoo den nadruk op, omdat er juist in den laatsten tijd zooveel, vooral meisjesboeken, zijn geschreven, waarin geflirt en geooquetteer als iets heel gewoon natuurlijks wordt beschouwd. Waarin kinderen van zestien, zeventien jaar, mekaar briefjes schrijven, en met elkaar straatjes omloopen en een beetje vrijen, alles heel in 't geheim. En van dit armzalig flauw gedoe houdt Nannie van Wehl zich zoo volmaakt rein, dat, al was het alleen dáárom, ik háár boeken voor het opgroeiend geslacht verre verkiezen zou boven vele andere.

Van het vroolijke troepje kameraden dan, dat gelijktijdig de levensreis aanvaardt, heeft ieder afzonderlijk z'n eigen idealen. Maar allen zijn ze het eens over dit ééne punt: Ze willen *slagen*. En zoo staan ze dan met elkaar aan „'t moeilijke begin” van hun weg. Nog nauwelijks ontwassen aan hun onbezorgde jeugd, terwijl al de verlokkingen van spel en sport hen nog in verzoeking brengen, terwijl de sehoone natuur en de lust tot vrijheid hen af pogen te leiden van hun werk, kampen ze met groote energie tegen de moeilijkheden, die ze moeten overwinnen.

De hoofdpersoon, de door allen beminde, min of meer gevierde Let Menke, is onderwijzeres. Ze werkt met succes voor allerlei examens en is een dappere, flinke meid.

Op school met inspanning van alle kraechten bezig, een eigenlijk te moeilijke klas van veertig jongens te leiden, studeert ze 's avonds ijverig, trots moeheid, verlangen naar buitenlucht, en ongesteldheid. Tussehtijds

vindt ze nog gelegenheid, zich onmisbaar te maken voor haar vriend Leo. Deze, student in de wis- en natuurkunde, heeft het in z'n jonge leven heel wat moeilijker dan Let.

Zwak van gezondheid, voortdurend gekweld door hoofdpijn en door hevige hoestbuien, zonder een aangenaam gezellig thuis, heeft hij meer dan iemand behoefte aan de hartelijke omgang met z'n sympathieke vrienden.

Z'n lichaamslijden, nog verzaagd door het denkbeeld dat hij anderen tot last is, doet hem dikwijls verlangen te sterven. Dan is het Let, die hem opbeurt, die hem doet zien, hoe égoïst die wensch is, die hem toont dat hij, in plaats van anderen tot last te wezen, voor velen en daaronder in de eerste plaats voor haar, dringend noodig is. Want Let, hoewel zelf gezond en sterk, begrijpt hem volkomen. Eens — een paar jaar geleden — was zij zelve een ziekelijk kind, meende zij zelve dat ze te veel was onder haar gezonde broers en zusje, verlangde zij zelve dood te zijn; en beraamde ze plannen om zich het leven te benemen. En toen was het Leo geweest, die haar geholpen had. Hij had haar medegevoel voor de anderen wakker geschud, en getracht haar tot berusting te brengen. En die hulp geeft ze hem thans met rente terug.

Maar niet alleen Leo, ook Let en al de anderen hebben hun zwaarigheden. De een meer, de ander minder, maar allen hebben ze af en toe steun noodig van mekaar. Want het moeilijke begin is werkelijk moeilijk soms. Niet alleen dat ze allen te strijden hebben tegen materiële moeilijkheden, tegen vervelend werk en lastige examens, maar tegelijkertijd tegen den vijand binnen in hen. En die innerlijke kamp vergt vaak nog meer van hun krachten dan de uitwendige.

Met groot talent zijn de verschillende personen in hun zeer verscheidene bezigheden geteekend. De leuke, gezellige, losse verteltoon, die Nannie v. Wehl zoozeer eigen is, maakt het lezen van dit boek een genot. Met vaardigheid en vol leven zijn de vele aardige tooneeltjes weergegeven, die ons deze jonge werkers toonen in hun vreugde en triomf, maar ook in hun droefheid of bij een nederlaag. En het zijn allen levende personen, wier leed en blijdschap ons aan het harte gaat.

Maar daarom juist voelen we ook pijnlijk, dat ze bijna allen iets missen. Iets dat toch noodig is om hen te vormen tot waarlijk harmonisch ontwikkelde menschen, die niet alleen voorspoed hebben in 't leven, wien niet alleen de wereldsche goederen niet ontgaan, maar die ook behoefte hebben aan geestelijken groei. Min of meer worden ze allen beheerscht door den vurigen wensch om het maatschappelijk doel te bereiken, dat ze zich hebben voorgesteld, terwijl andere vragen niet voor hen bestaan.

Evenals „Nelly” uit het vorige boek, staan ze, hoewel jonge menschen in wie men nog alle idealen zou verwachten, geheel buiten het sociale leven. Van de ellende en de disharmonie in de groote wereld daarbuiten trekken ze zich in 't geheel niets aan. Ze denken slechts aan zich zelf, werken voor zich zelf, leven voor zich zelf. Wat buiten hun eigen kring gaat, interesseert hen niet.

Sterk komt dit uit in hun aller oppositie tegen de eene van hun troepje, die hierin een uitzondering maakt. Anna Menke, een nichtje van Let, een mooi, kerngezond meisje, wil verpleegster worden. Reeds lang heeft ze dien wensch gekoesterd, maar op verlangen harer verwanten een poosje bedwongen, om haar broer, die ingenieur is, gezelschap te houden. Eindelijk heeft hij haar niet langer noodig en nu besluit ze haar plan ten uitvoer te brengen. Maar vreeselijk is de storm, die er over haar losbreekt, als haar kameraden van haar besluit hooren. Ze vertelt de scène zelf aan Leo, tot wien ze gevluht is omdat ze verkeerdelijk meent, dat hij, zelf ziekelijk en zwak, meer mededoogen hebben zal met al wat lijdt, dan de anderen.

„Een uur geleden (zegt ze dan) zijn wij (Anna en haar broer) ons nieuws komen vertellen aan tante Menke.”

„En toen is het nog erger geweest, dan ik gedacht had, de opstand, het verdriet, de verwijten zelfs. Allen, allen, zijn tegen me. Ook Nico (haar broer), al zegt hij het minste, omdat hij toch wel weet dat er geen praten tegen is.”

„Ze hebben geschreid, en gesmeekt, en gedreigd en zijn boos geworden. En ze zeiden zulke meedoogenlooze dingen, dat mijn hart er pijn van deed. 't Is zoo vreeselijk om Let en Bertie (Let's zuster) zoo hard en zonder medelijden te zien voor de zieke menschen, waar ik heen moet. Toen ben ik weggegaan. En ik kreeg behoefte aan één, één die me niet tegen was, en geen harde meedoogenlooze dingen zou zeggen — toen ben ik naar jou toegegaan.”

Maar hij — opbruischend in heftige verontwaardiging, barst plotseling los:

„God in den Hemel! Zulk een lichaam te hebben en er niets beters mee aan weten te vangen, dan het te gaan verwerken op de aschvaalt der wereld! Zulke handen, zulke oogen te hebben, en ze niet te goed te vinden om er het vuil en den afval mee aan te raken, aan te zien, die de wereld je sturen zal!”

Deze afschuwelijke, liefdelooze woorden, die de schrijfster Leo in den mond legt, komen den anderen uit het hart. Ze denken er allen evenzoo over. Geen enkele gedachte aan de ongelukkigen, die zoo'n groote behoefte hebben aan de zachte handen en heldere oogen van naar lichaam en ziel gezonde verpleegsters. Geen oogenblik een gevoel van eerbied voor het ferme jonge meisje, dat geheel vrijwillig uit den zonneschijn in de schaduw treedt om hen die in de duisternis leven hulp te bieden. Niets — niets anders hebben zij voor haar dan besliste afkeuring, niets voelen ze dan de brute afkeer van kerngezonde, onmeedoogende naturen, voor alles wat leelijk is en zwak en ongezond.

En dit is van het boek de zeer zwakke zijde. Er is een gemis in aan teerheid en fijn gevoel, een gebrek aan zacht mededoogen en piëteit, dat pijnlijk aandoet. Ziekte geeft slechts ergernis — mislukken kweekt slechts schaamte. Nergens is een spoor van dat hoogere religiënse gevoel, dat ons alle leed, alle ziekte, alle kwaad doet aannemen, als ons toegezonden door een Hoogere Macht. Nergens

is iets te vinden dat wijst op kalme berusting bij moedig voorwaarts gaan, nergens een zich blijmoedig onderwerpen aan een liefderijke Voorzienigheid. Er is moed genoeg, maar 't is de vurige overmoed der jeugd aan de eene, de stoicijnsche kalmte der wanhoop aan den anderen kant.

Jammer is het ook, dat de schrijfster zich nu en dan laat verleiden tot aardigheden die niet fijn zijn. Bijv. als ze Constant, den jongen musicus, laat vertellen over z'n hospita, of als ze Let den draak laat steken met Suzanna, Leo's zuster. Maar erger nog maakt ze 't als ze Bertie, die een mooie stem heeft, Leo, dien ze slapende vonden, wakker laat maken door het zingen van deze woorden:

„Ontwaakt gij die slaapt, want we zochten zoo lang,  
Maar hebben je nu toch gevonden.  
Wat lig je hier goed en wat is het hier mooi!  
O dat we voorgoed blijven konden.”

Wie het over z'n hart kan verkrijgen de heerlijke woorden van het van geestdrift tintelende gezang:

„Ontwaakt, gij die slaapt, en staat op uit den dood,  
En Christus zal over u lichten,”

zoo te profaneeren, verraadt een bedenkelijk gemis aan piëteit.

En dan heb ik nog een grief, al is het een van miuder beteekenis en al betreft het slechts den vorm van het geschrevene. In dit boek is Nannie v. Wehl eenigszins afgeweken van den eenvoud en de natuurlijkheid in 't beschrijven, die haar andere boeken zoo eigen is en dat geeft soms aan haar stijl iets gemaakts en gezwollens, dat aan de werkelijke schoonheid afbreuk doet. Zoo zegt ze bijv. van Constant, den jongen musicus: „Zijn gelaat was regelmatig schoon als een Grieksch beeld. Het hooge blanke voorhoofd was omlijst met kloeke donkerbruine krullen, die aan het gelaat kracht bijzetten, wat een jongensgezicht wel noodig heeft bij zoo groote schoonheid. Om zijn kleinen mond lag een hooghartige besliste trek.”

„Het mooiste aan hem waren zijn oogen. Als edelgesteenten waren ze ingekast in hun diepe holten. Hun kleur was blauw, en toch leken ze donker en fluweelig als rouwviolen. Soms als hij stil zat te luisteren, schitterden en blonken ze, als amandelvormige juweelen.” Lijkt dat niet veel op de oude romans van Marlitt? Het duizelt ons bij dat overweldigend geschitter van die juweelen. Als Constant niet beter en eenvoudiger op andere plaatsen van het boek aan ons was voorgesteld, zou hij voor ons niet veel meer dan „een beeld” gebleven zijn.

Maar met een afkeuring wil ik niet eindigen. Daar is het boek me in z'n geheel te sympathiek voor. Mist het teerheid, er spreekt des te meer dapperheid en kracht uit, en dat zijn waarlijk in onzen tijd zeer te waardeeren deugden, die we het opkomend geslacht van harte toewensen. Daarom hoop ik ook dat „het moeilijke Begin” veel gelezen zal worden, en dat de invloed, die van die energieke jongelui uit kan gaan, velen ten goede zal komen. Maar tegelijkertijd hoop ik dat het volgende boek van deze schrijfster niet alleen een boek van kracht,

maar ook van liefde zijn zal, opdat de indruk, dien het op z'n lezers maken zal, dieper en van grooter betekenis voor hun zieleleven zij, dan met deze laatste boeken het geval was.

MARIE L.

## EEN PAAR VRAGEN.

*Geachte Heer Ligthart!*

Naar aanleiding van uw artikel: „*Hoe ik aan mijn Zaakonderwijs kwam*” — zou ik u gaarne eenige vragen doen.

Toen Mevr. Lambrechts—Vos in „De Vrouw” een zekere zangmethode veroordeelde, omdat die grootendeels uit zeer vervelende oefeningen bestond, en 't zelfde doel toch langs veel prettiger weg te bereiken was, kwaamt gij met de uitspraak, dat het een *grootte paedagogische fout* en een *totale miskennis* van de *kindernatuur* was, als men oefeningen voor de kinderen om 't *vervelende* afkeurde.

En nu gaat gij *zelf* een streng vonnis vellen over de aanschouwingsmethode Scheepstra en Walstra omdat.... de oefeningen zoo „*afgrijselijk vervelend*” waren. En dat nog wel, waar de methode schitterende resultaten had; want even later worden we uit uw zelfde artikel gewaar, dat door *die* methode uw leerlingen zoo flink leerden spreken en zoo flink ontwikkeld werden.

Hoe zijn die beide uitspraken van u met elkaar in overeenstemming te brengen?

Gij hebt tegenover Mevr. L. Vos ook beweerd, dat het vervelende meer in den *onderwijzer* zat dan in de leerstof. Maar dan hebt gij toch ook ten onrechte de *methode* Scheepstra-Walstra veroordeeld, maar uw geheele *personeel* van saaiheid beschuldigd!

Wat is nu toch eigenlijk uw meening? Mijn *ervaring* zegt me, dat de lessen met de methode Sch.-W. volstrekt niet „*afgrijselijk vervelend*” behoeven te zijn. Vooral de platen, die meest mooi geteekend zijn en duidelijk, leenen zich vaak zeer goed om er naar aanleiding van een stel vragen heel aardige spreekoefeningen aan te verbinden en de phantasie aan 't werk te zetten. Dat kunnen zelfs zeer prettige lessen zijn en zeer vruchtbaar voor de lagere klassen. En wat aardige opstelletjes maken onze oudste leerlingen daarover.

Enkele kleine onderdeelen kunnen dan wel in natura in school gebracht worden, zooals een bloempot met bloeiende plant of een koffiepote met wat kopjes. En dat kan een heel gezellig aanschouwingslesje worden.

Zoo kan dus de methode Scheepstra-Walstra nog zeer goede diensten doen, al zullen we haar ook gewijzigd toepassen en als doel vooral 't *spreeken* en in de hoogste klassen het *stellen* noemen.

*Hoogachtend, Uw dienstwillige*

B. J. DOUWES.

Bij mijn artikel over het Z. O. heb ik niet aan de methode S. en W. gedacht; van dat strenge vonnis weet ik dus zelf niets af. En die uitspraak in „De Vrouw” heb ik daar, naar ik meen, voldoende toegelicht.

JAN L.